

Extra opdracht 1. Lastige verkleinwoorden

Bekijk een fragment van de 'Talkshow literair vertalen' (5 oktober 2020) waarin vertaler Michele Hutchison een voorbeeld geeft van, volgens haar, één van de moeilijkste vertaalproblemen. Klik [hier](#) om het fragment te bekijken (van 01:04:22-01:05:45).

- Michele Hutchison laat een fragment zien uit het boek *Gelukkige slaven* van Tom Lanoye, waarin de verteller moppert over het veelvuldige gebruik van verkleinwoorden in het Vlaams.
1. Beschrijf in je eigen woorden wat precies het vertaalprobleem voor Michele Hutchison was.
 2. Voor welke oplossing heeft ze gekozen?
 3. Hoe zou je dit probleem oplossen in je eigen taalrichting? Is er eigenlijk wel een probleem?

Reflectie bij opdracht 1

Dit is een voorbeeld van een vertaalprobleem dat specifiek is voor een talenpaar. In het Nederlands bestaan wel verkleinwoorden, in het Engels niet. Of deze passage voor jouw doeltaal ook een probleem vormt, kan dus verschillen.

Bedenk ook eens vertaalproblemen die specifiek zijn voor jouw talenpaar. Het is je misschien al eens opgevallen dat sommige woorden, uitdrukkingen, dialecten of stopwoordjes, bijvoorbeeld, alleen op die manier lijken te bestaan in de brontaal en niet in de doeltaal.

Extra opdracht 2. Een raadsel uit *De Zevensprong*

In de introductievideo ([deel 1 van deze module](#)) ging het over de leukste vertaalproblemen uit de carrières van de vertalers. Laura Watkinson vertelde over haar vertaling van *De Zevensprong* van Tonke Dragt (*The Song of Seven* in het Engels). Dit boek zit vol raadsels waarin wordt gespeeld met de dubbele betekenis van bepaalde woorden.

Voor deze opdracht denk je na over een vertaling in je eigen doeltaal van een van de raadsels waar Laura Watkinson tijdens het vertalen mee te maken kreeg.

In *De Zevensprong* ligt er een schat verborgen in een kasteel dat het Trappenhuis wordt genoemd omdat het zo veel trappen heeft. Op basis van de aanwijzingen in een gedicht, een zogenaamde 'profetie', proberen de personages in het boek de schat te vinden. Zo luidt één versregel: 'En een ladder wijst mij aan'. Vanwege de vele trappen in het kasteel denkt iedereen lang dat de ladder een trap moet zijn, maar uiteindelijk vinden ze de schat doordat ze muziek maken en zo hard dansen dat ze door de vloer

zakken. Daar ligt de schat. Het was dus een *toonladder* die de weg heeft geweest. Hoe zou je deze profetie in je eigen doeltaal vertalen?

- Lees eerst deze twee fragmenten:

Fragment 1 (p. 104-105)

Kon de Schat met Woorden spreken –

Tracht, o Kind en kinds-kinds-kind'ren

deze Rijmsels te verstaan:

Deze Woorden zijn het Teken:

Eén alleen zal mij niet vinden

en een Ladder wijst mij aan.

De magiër hief een belerende vinger op. ‘Kon de Schat met woorden spreken...’ zei hij. ‘En wat zijn deze woorden? *Eén alleen zal mij niet vinden...* Begrijpt u nu waarom Gradus Grisenstijn zijn neef het document wel móest geven?’

‘Hij weet dat hij de schat in z'n eentje toch niet vinden kan,’ zei Meijuffer Rosmarijn.

‘Bovendien moeten wij de profetie op de drempel niet vergeten,’ voegde de magiër erbij. ‘De schat zal gevonden worden door een *kind*.’

‘Ik begrijp het nu,’ zei Frans. ‘Maar wat betekent die Ladder?’

‘Dat is natuurlijk een aanwijzing wáár het kind de schat moet zoeken,’ antwoordde de magiër. ‘Bij een ladder... of bij een trap, want een trap kan men ook als ladder beschouwen, nietwaar?’

‘Een verhelderende aanwijzing,’ zei Frans, ‘als de schat is verborgen in een huis met honderd trappen. Geen wonder dat-ie nog steeds zoek is!’

Fragment 2 (p. 279-280)

De magiër rees plotseling op, hij keek naar Roberto en zong zacht: ‘*Do re mi fa sol la si...* Ik weet het!’ zei hij. ‘De Zevensprong... de zeven noten van de toonladder... Roberto speelde, de kinderen zongen een lied... Men kan geen muziek maken zonder een toonladder... Dát is de betekenis van Gregorius’ profetie: *En een Toonladder wijst mij aan!*’

‘Tóónladder?’ herhaalde Geert-Jan.

Roberto tokkelde er één op zijn gitaar. ‘Daar zou ik nu nooit aan gedacht hebben,’ zei hij.

‘Ik wilde dat iemand er éérder aan had gedacht,’ zei Frans, terugdenkend aan alle ladders die hij voor niets beklommen had.

In *De Zevensprong* wordt naar aanleiding van deze profetie regelmatig in de buurt van een trap naar de schat gezocht. Je vertaling ervan moet dus eigenlijk aanleiding geven om te denken dat de schat bij een van de vele trappen in het Trappenhuis kan worden gevonden. Omdat de schat uiteindelijk wordt gevonden doordat een groep kinderen zo hard danst dat een van hen door de vloer zakt, moet de profetie ook op die manier kunnen worden gelezen.

- Beantwoord de volgende vragen.
 1. Het kan zijn dat in jouw doeltaal toevallig een woord bestaat met een vergelijkbare dubbele betekenis, een woord dat zowel doet denken aan trappen als aan muziek. Kun je er één bedenken?
 2. De kans is groter dat je de dubbele betekenis van de profetie niet in één woord kunt vangen. Zie je in de hier geciteerde passages nog andere mogelijkheden om de dubbele betekenis te verwerken?
 3. Hieronder zie je de vertaling die Laura Watkinson van de geciteerde fragmenten heeft gemaakt. Hoe heeft zij het probleem opgelost?

Fragment 1 (p. 134)

Try, my Child, and my Child's Child's Children

To unravel this tangled Rhyme.

One alone will never find me,

Together you must beat the Time.

Scale the heights, head down below,

The steps will show you where to go.

In this house with many a stair,

Follow the steps to lead you there.

The magician raised one lecturing finger. "A tangled rhyme indeed..." he said. "And what were those words? One alone will never find me... Do you see now why Gradus Grisenstein had to give his nephew the parchment?"

"He knows he can't find the treasure on his own," said Miss Rosemary.

"We mustn't forget the prophecy on the lintel either," the magician added. "The treasure will be found by a child."

"I understand it now," said Frans. "But what's all that about steps to show you where to go?"

"It's a clue to where the child must seek the treasure, of course," replied the magician. "It's clearly connected to steps and stairs or even ladders maybe, anything that would allow a person to scale the heights and head down below. Any of the steps in that house might show the seeker where to go..."

“A most illuminating clue,” said Frans, “when the treasure’s hidden in a house with a hundred staircases. No wonder no one’s ever found it!”

Fragment 2 (p. 342)

The magician suddenly stood up. He looked at Roberto and sang quietly: Do re mi fa so la ti... I’ve got it!” he said. “The Seven Ways... the seven notes of the scale... Roberto played his guitar, the children sang a song... You can’t make music without a scale... That’s the meaning of Gregorius’s prophecy. Scale the heights! He meant a musical scale!”

“A musical scale?” repeated Geert-Jan.

“Yes,” replied Mr Thomtidom. “And the ‘head down below’ – that was your head, Geert-Jan, looking up at us from the hole. ‘The steps will show you where to go’... Oh my goodness me, of course! The steps of the dance. And ‘Together you must beat the Time’ – it wasn’t about the time limit at all. It was all about the music!”

Roberto strummed his guitar. “Well, I’d never have thought of that,” he said.

“I wish someone had worked it out sooner,” said Frans, thinking back to all the steps he’d scaled for nothing.

Reflectie bij opdracht 2

In de vertaling van Watkinson zit de dubbele betekenis niet meer in één woord, maar op meerdere plekken in de profetie. In het Engels zit een aantal hints naar dansen, muziek en door de vloer zakken die je bij eerste lezing op het verkeerde been zetten: ‘Together you must beat the Time’; ‘Scale the heights, head down below’; ‘The steps will show you where to go’; ‘Follow the steps to lead you there.’

‘Steps’ verwijst naar de trappen én naar het dansen; ‘beat the Time’ doet vermoeden dat de schat snel moet worden gevonden, maar verwijst ook naar muziek; ‘scale the heights’ verwijst zowel naar het zoeken als naar de toonladder; ‘head down below’ lijkt een richting aan te geven, maar blijkt op Geert-Jans hoofd te slaan. Zo weeft Watkinson een ingenieus web waarin woorden die ogenschijnlijk vertellen dat je rond de trappen naar de schat moet zoeken uiteindelijk allemaal verwijzingen blijken te bevatten naar hoe de schat in werkelijkheid wordt gevonden.

Taalspelletjes vormen bij het vertalen een bijzonder soort probleem, waar je een inventieve oplossing voor moet verzinnen. Het toevoegen van een versregel aan beide coupletten van het gedicht, zoals Watkinson heeft gedaan, lijkt op het eerste gezicht misschien een grote ingreep, maar die extra regel biedt haar juist de mogelijkheid om op een onnadrukkelijke manier de dubbelzinnigheid aan te brengen die nodig is voor het verhaal. Ga maar na, de eerste keer dat je het gedicht leest word je duidelijk op het spoor van de trappen gezet, maar na de ontknopning valt alles op zijn plek.